

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2017. gada 24. novembrī
lietā Nr. 2017-07-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemele, tiesneši Sanita Osipova, Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska un Artūrs Kučs,

pēc Raivja Veinberga konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2017. gada 25. oktobra tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Izglītības likuma 50. panta 1. punkta, ciktāl tas liedz personai, kura tikusi sodīta par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, tiesības strādāt par pedagogu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 1998. gada 29. oktobrī pieņēma Izglītības likumu, kas stājās spēkā 1999. gada 1. jūnijā.

Līdz 2012. gada 30. septembrim šā likuma 50. panta 1. punkts noteica, ka par pedagogu nedrīkst strādāt persona, kas sodīta par tīšu noziegumu un nav rehabilitēta.

Satversmes tiesā bija ierosināta lieta Nr. 2012-11-01 „Par Izglītības likuma 50. panta 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. pantam”. Ar Satversmes tiesas 2013. gada 12. februāra lēmumu tiesvedība minētajā lietā tika izbeigta, jo likumdevējs ar 2012. gada 5. jūlija likumu „Grozījumi Izglītības

likumā” bija novērsis apstākļus, kas bija par pamatu pieteikuma iesniegšanai Satversmes tiesā. Proti, ar 2012. gada 5. jūlija likumu „Grozījumi Izglītības likumā”, kas stājās spēkā 2012. gada 1. oktobrī, Izglītības likuma 50. panta 1. punkts tika izteikts jaunā redakcijā, nosakot, ka par pedagogu nedrīkst strādāt:

„Persona, kas sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), izņemot gadījumu, kad pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas Ministru kabineta noteikta institūcija, izvērtējusi, vai tas nekaitē izglītojamo interesēm, ir atļāvusi strādāt par pedagogu personai, kas bijusi sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu. Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā tiek izvērtēts, vai atļauja šādai personai strādāt par pedagogu nekaitēs izglītojamo interesēm.”

2. Pieteikuma iesniedzējs – Raivis Veinbergs (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka Izglītības likuma 50. panta 1. punkts, ciktāl tas liedz personai, kura tikusi sodīta par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, tiesības strādāt par pedagogu, (turpmāk – apstrīdētais regulējums) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 106. pantam.

2.1. Pieteikumā norādīts, ka kopš 1998. gada 30. novembra Pieteikuma iesniedzējs strādājis Dobeles 1. vidusskolā par peldēšanas fakultatīvo vadītāju. Kopš 2009. gada 1. septembra viņš esot bijis arī peldēšanas treneris Dobeles sporta skolā.

Izglītības kvalitātes valsts dienests esot konstatējis, ka Pieteikuma iesniedzējs ar Dobeles rajona tiesas 1994. gada 5. novembra spriedumu ir sodīts par tīša smaga nozieguma izdarīšanu un uz viņu ir attiecināms apstrīdētajā regulējumā noteiktais ierobežojums, kas liedz strādāt par pedagogu. Tādēļ gan Dobeles 1. vidusskola, gan Dobeles sporta skola izbeigusi darba tiesiskās attiecības ar Pieteikuma iesniedzēju, lai gan viņš darba pienākumus pildījis godprātīgi.

2.2. Pieteikuma iesniedzējam esot atbilstoša kvalifikācija un spējas, tomēr apstrīdētais regulējums liedzot viņam strādāt par pedagogu. Turklāt šāds ierobežojums esot absolūts, jo neesot atkarīgs no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Tāpat apstrīdētais regulējums liedzot kompetentajai institūcijai izvērtēt Pieteikuma iesniedzēja atbilstību pedagoga amatam. Tādējādi esot aizskartas viņam Satversmes 106. pantā garantētās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.

Apstrīdētajā regulējumā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu, un tam esot leģitīms mērķis. Proti, ar apstrīdēto regulējumu tiekot aizsargātas bērnu tiesības un likumiskās intereses, nodrošinot to, lai par pedagogu strādātu tikai tādas personas, kurām ir nevainojama reputācija. Apstrīdētais regulējums esot piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai. Tomēr leģitīmo mērķi esot iespējams sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Labums, ko sabiedrība iegūst, ierobežojot Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 106. pantā noteiktās pamattiesības, neesot lielāks par viņa tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu. Līdz ar to neesot ievērots samērīguma princips.

Pieteikumā norādīts, ka ar sodāmības dzēšanu vai noņemšanu būtu jāizbeidzas visām no sodāmības izrietošajām negatīvajām tiesiskajām sekām, tostarp arī ierobežojumam brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Neesot pieļaujama tāda situācija, ka personai papildus jau izciestajam sodam uz mūžu tiek liegts strādāt par pedagogu, lai gan noziedzīgais nodarījums, par kuru persona sodīta, nav bijis saistīts ar bērnu interešu apdraudējumu.

Apstrīdētā regulējuma mērķi varot sasniegt ar tikpat iedarbīgiem, taču saudzējošākiem līdzekļiem. Likumdevējs varējis noteikt konkrētus noziedzīgus nodarījumus, par kuriem sodītas personas nedrīkst strādāt par pedagogu, bet pārējos gadījumos paredzēt, ka Ministru kabineta noteikta institūcija izvērtē, vai konkrētā persona var strādāt par pedagogu. Tas esot būtiski, jo noziedzīgi nodarījumi tiekot kvalificēti pēc piemērojamā soda maksimālā apmēra, kas nevarot būt par pamatu objektīvam katra konkrētā nodarījuma vērtējumam. Citstarp esot jāņem vērā tas, ka apstrīdētais regulējums attiecas arī uz tiem nodarījumiem, kas izdarīti laikā, kad spēkā bija Latvijas Kriminālkodekss. Līdz ar to varot rasties tādas situācijas, ka personai liegts strādāt par pedagogu, jo tā saskaņā ar Latvijas Kriminālkodeksu ir sodīta par smaga nozieguma izdarīšanu, lai gan šobrīd atbilstoši Krimināllikumam konkrētā noziedzīgā nodarījuma kvalifikācija ir mainījusies un tas uzskatāms par mazāk smagu noziegumu vai tīšu kriminālpārkāpumu.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 106. pantam.

3.1. Bērna tiesību uz izglītību nodrošināšana ietverot daudzu pasākumu kompleksu un esot vērsta gan uz izglītošanu, gan audzināšanu. Izglītības likumā

noteiktā mērķa – nodrošināt izglītojamiem iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos par patstāvīgu un attīstītu personību, demokrātiskas valsts un sabiedrības locekli, – sasniegšanai esot būtiski, lai pedagogam ir nevainojama reputācija. Tas izrietot arī no Izglītības likuma 30. panta ceturtās daļas. Tādēļ esot pieļaujama paaugstinātu prasību izvirzīšana pedagogiem ne tikai attiecībā uz kvalifikāciju un profesionālo darbību, bet arī attiecībā uz personību.

3.2. Lai gan Izglītības likuma 50. panta 1. punkts liedzot strādāt par pedagogu personām, kuras ir iepriekš sodītas, tas paredzot diferencētu pieeju atkarībā no vainas formas un noziedzīgā nodarījuma smaguma.

Likumdevējs esot nošķīris nodarījumus, kuri izdarīti tīši, no tādiem nodarījumiem, kuri izdarīti aiz neuzmanības. Apstrīdētajā regulējumā noteiktais ierobežojums attiecoties tikai uz tādām personām, kuras izdarījušas nodarījumu tīši, tas ir, ar tiešu vai netiešu nodomu. Tas nozīmējot, ka persona, izdarot noziegumu, ir apzinājusies savas rīcības kaitīgumu un ir vai nu vēlējusies izraisīt attiecīgās sekas, vai arī apzināti pieļāvusi, ka tās rīcība izraisa attiecīgās sekas. Savukārt tas, ka apstrīdētajā regulējumā ietverts tāds kritērijs kā sodāmība, esot saistīts nevis ar konkrētā noziedzīgā nodarījuma krimināltiesiskajām sekām, bet gan ar attiecīgās personas reputāciju, personības raksturojumu un potenciālo ietekmi uz izglītojamo un izglītības procesu.

Galvenā pazīme, pēc kuras tiek kvalificēti dažādi noziedzīgi nodarījumi, esot nevis maksimālais piemērojamā soda apmērs, bet gan tas, cik būtiskas ir aizsargājamās sabiedrības vai atsevišķas personas intereses un cik lielā mērā attiecīgā darbība tās apdraud. Smagi un sevišķi smagi noziegumi esot augstākās bīstamības un sabiedriskā kaitīguma pakāpes nodarījumi, tāpēc likumdevējs apstrīdētajā regulējumā noteicis šādus noziegumus izdarījušām personām aizliegumu strādāt par pedagogu.

Tā kā Pieteikuma iesniedzējs sodīts par tīša smaga, nevis tīša sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu, izskatāmajā lietā esot vērtējams vienīgi tas, vai Satversmes 106. pantam atbilst likumdevēja izšķiršanās liegt strādāt par pedagogu personām, kuras sodītas par tīša smaga nozieguma izdarīšanu.

3.3. Apstrīdētais regulējums ierobežojot par tīša smaga nozieguma izdarīšanu sodītai personai Satversmes 106. pantā noteiktās pamattiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos. Tomēr šāds ierobežojums esot samērīgs.

Apstrīdētais regulējums esot pieņemts, lai aizsargātu citu cilvēku – izglītojamo – tiesības. Tāpat, ņemot vērā to, ka audzināšanas process attiecībā uz nepilngadīgajām personām ir neatgriezenisks, esot svarīgi, lai pedagogiem uzticas

arī izglītojamo vecāki un citi ģimenes locekļi. Tas, ka izglītojamo audzina un māca gan profesionālās kvalifikācijas, gan arī personības ziņā augstām prasībām atbilstoši cilvēki, veicinot arī sabiedrības labklājību nemateriālajā nozīmē un uzticēšanos izglītības sistēmai kopumā.

Pedagoga profesija esot uzskatāma par tādu sabiedriski nozīmīgu profesiju, kurā strādājošajiem ir gan jānodrošina pienācīga izglītojamo audzināšana un izglītošana, gan arī jābauda pašu izglītojamo, viņu vecāku un visas sabiedrības uzticēšanās. Prasības, kas izvirzītas personai, kura ieņem noteiktu amatu, lielā mērā liecinot arī par to, cik nozīmīgas valstij ir konkrētās aizsargājamās intereses. Pedagogiem, kuri izglītības iestādē ilgstoši strādā ar nepilngadīgām personām, esot izvirzāmas augstas prasības gan attiecībā uz profesionālo kvalifikāciju, gan arī personiskajām īpašībām un rīcību, kas var ietekmēt izglītojamos.

Tādēļ attiecībā uz personām, kuras sodītas par tīša smaga nozieguma izdarīšanu, nepastāvot alternatīvi līdzekļi, ar kuriem leģitīmo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē. Turklāt ierobežojums, kas liedz strādāt noteiktās profesijās vai ieņemt konkrētus amatus personām, kuras sodītas par dažādu kategoriju nodarījumiem, esot ietverts vairākos normatīvajos aktos, kas reglamentē valstiski un sabiedriski nozīmīgas profesijas. Attiecībā uz pedagogiem šāds ierobežojums esot spēkā arī citās valstīs, piemēram, Lietuvā, Čehijā un Krievijā.

3.4. Saeima norāda, ka saskaņā ar Sodu reģistra likuma 9. pantu attiecībā uz notiesātajām personām sodu reģistrā esot iekļauta informācija par faktiem, kas saistīti ar personas notiesāšanu, tostarp par pantu, uz kura pamata persona notiesāta, vainas formu, piespriesto soda veidu un mēru. Tomēr sodu reģistra pārzinis un turētājs – Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs – neveicot noziedzīgu nodarījumu klasifikāciju vai pārklasifikāciju Krimināllikuma regulējuma maiņas gadījumā. Tādēļ apstrīdētā regulējuma piemērotājam katrā konkrētajā gadījumā esot papildus jāpārbauda un jāizvērtē izziņā par notiesāto personu iekļautā informācija.

Turklāt noziegumi, kuri saskaņā ar Latvijas Kriminālkodeksa 7. pantu tika atzīti par smagiem, arī šobrīd saskaņā ar Latvijas Krimināllikuma 7. panta ceturto un piekto daļu esot uzskatāmi par smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem. Izņēmums esot Latvijas Kriminālkodeksa 149. panta otrajā daļā paredzētais noziegums – spekulācija. Tomēr arī šajā gadījumā esot jāņem vērā, ka likums „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” paredz īpašus noteikumus attiecībā uz atsevišķiem Latvijas Kriminālkodeksā paredzētajiem

noziedzīgajiem nodarījumiem, tostarp spekulāciju. Proti, krimināllietas, kuras uzsāktas par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu, bija izbeidzamas. Tāpat personas, kuras bija uzsākušas par attiecīgā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu piespriedā soda izciešanu, bija atbrīvojamas no soda izciešanas, vienlaikus tām dzēšot sodāmību.

Savukārt personas, kuras bija sodītas par likuma „Par nelikumīgi represēto personu rehabilitāciju” 2.–5. pantā norādītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem (piemēram, dzimtenes nodevība, nelikumīga izbraukšana uz ārzemēm, izvairīšanās no obligātā karadienesta, kontrrevolucionāras darbības un to atbalstīšana un citas tamlīdzīgas darbības), esot tikušas rehabilitētas.

4. Pieaicinātā persona – Izglītības un zinātnes ministrija – uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 106. pantam.

4.1. Apstrīdētajā regulējumā esot ietverts imperatīvs aizliegums personai, kura sodīta par tīša smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu, strādāt par pedagogu.

Noziedzīgi nodarījumi, ievērojot sabiedrības vai personas interešu apdraudējuma raksturu un kaitīgumu, esot iedalāmi kriminālpārkāpumos un noziegumos. Ņemot vērā maksimālo piemērojamā soda apmēru, noziegumi esot iedalāmi sevišķi smagos noziegumos, smagos noziegumos un mazāk smagos noziegumos. Pieņemot apstrīdēto regulējumu, likumdevējs esot izvērtējis noziedzīgu nodarījumu raksturu un kaitējumu sabiedrības interesēm. Tas, ka noziedzīgs nodarījums ir kvalificēts kā smags vai sevišķi smags noziegums, jau pats par sevi liecinot, ka tas ir ļoti bīstams.

4.2. Ar sabiedrībai nozīmīgu funkciju pildīšanu saistītu amatu ierobežojumi varot būt stingrāki nekā citu amatu ierobežojumi.

Pedagogs izglītības procesā gan mācot izglītojamo, gan veicot audzināšanas darbu, citstarp palīdzot izglītojamam veidot pareizu attieksmi pret sevi, citiem cilvēkiem, darbu un sabiedrību. Turklāt pedagoga profesija esot viena no reglamentētajām profesijām. Tādēļ pedagogam būtiska esot ne vien viņa izglītība un kvalifikācija, bet arī personības raksturojums.

Apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma mērķis esot panākt, lai pedagoga amatu ieņemtu personas ar nevainojamu reputāciju. Tādā veidā tiekot aizsargātas izglītojamo intereses un veicināta sabiedrības uzticēšanās pedagogiem un visai izglītības sistēmai. Risks, ka persona, kura izdarījusi tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, var kaitēt izglītojamo interesēm un drošībai,

esot pamatots. Tādēļ apstrīdētais regulējums nodrošinot to, ka personas, kuras sodītas par tīšiem smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem, neveic pedagoģisko darbu. Labums, ko sabiedrība iegūst no apstrīdētajā regulējumā ietvertā Satversmes 106. pantā noteikto pamattiesību ierobežojuma, esot lielāks par atsevišķām personām nodarīto kaitējumu.

5. Pieaicinātā persona – Izglītības kvalitātes valsts dienests (turpmāk – Kvalitātes dienests) – norāda, ka pedagogam ir jāatbilst gan augstām profesionālajām, gan arī tikpat augstām ētikas un morāles prasībām. Jebkura tīša noziedzīga nodarījuma, it īpaši smaga un sevišķi smaga nozieguma izdarīšana esot būtisks apstāklis, kas varot likt apšaubīt personas atbilstību augstām ētikas un morāles prasībām, kā arī ietekmēt izglītojamā tiesības uz kvalitatīvas izglītības ieguvu un drošu vidi.

5.1. Atbilstoši Ministru kabineta 2014. gada 15. aprīļa noteikumiem Nr. 195 „Kārtība, kādā tiek izvērtēts, vai atļauja strādāt par pedagogu personai, kas bijusi sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, nekaitēs izglītojamo interesēm” (turpmāk – Noteikumi Nr. 195) Kvalitātes dienests izvērtējot vienīgi to, vai persona, kura ir sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, atbilst pedagoga amatam. Kvalitātes dienestam neesot tiesību veikt izvērtējumu un izsniegt atļauju tādā gadījumā, ja persona ir sodīta par smagu vai sevišķi smagu noziegumu. Ja persona, kura ir sodīta par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, iesniegusi iesniegumu par atļaujas saņemšanu, Kvalitātes dienests informējot iesniedzēju un attiecīgo izglītības iestādi par apstrīdētajā regulējumā noteikto ierobežojumu, kas liedz šai personai strādāt par pedagogu.

Pirms persona sāk strādāt izglītības iestādē, tās vadītājam vajagot pārliicināties, vai uz potenciālo pedagogu neattiecas apstrīdētajā regulējumā noteiktais ierobežojums. Informāciju par personas sodāmību izglītības iestādes vadītājs varot iegūt, pieprasot izziņu no Iekšlietu ministrijas Informācijas centra. Turklāt ne retāk kā reizi gadā izglītības iestādes vadītājam vajagot atkārtoti pārliicināties par personas atbilstību pedagogam izvirzītajām prasībām. Pedagogu atbilstība izglītību regulējošu normatīvo aktu prasībām tiek pārbaudīta arī izglītības iestādes vai izglītības programmas akreditācijas procesā.

5.2. Kopš 2015. gada 1. janvāra, kad stājās spēkā Noteikumi Nr. 195, Kvalitātes dienests esot saņēmis 205 iepriekš sodītu personu iesniegumus, kuros lūgts izsniegt atļauju strādāt par pedagogu. No visām šīm personām 66 personas

esot sodītas par smagu vai sevišķi smagu noziegumu izdarīšanu, tostarp 23 personu izdarītie noziedzīgie nodarījumi bijuši saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, savukārt septiņas personas noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā bijušas nepilngadīgas. Kvalitātes dienests norāda, ka divos gadījumos noziedzīga nodarījuma kvalifikācija mainījusies Latvijas Kriminālkodeksa grozījumu rezultātā, bet vienā gadījumā persona sodīta par valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanu lielos apmēros, taču šāds noziedzīgs nodarījums Krimināllikumā neesot paredzēts. Vienā gadījumā noziedzīgais nodarījums pēc tā izdarīšanas saskaņā ar Krimināllikumu esot kvalificēts kā smags noziegums, bet pašreizējā Krimināllikuma redakcijā tā kvalifikācija esot mainīta, tāpēc tas uzskatāms par mazāk smagu noziegumu.

6. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 106. pantam.

6.1. Saskaņā ar Krimināllikuma 63. panta devīto daļu sodāmības dzēšana un noņemšana anulējot visas izdarītā noziedzīgā nodarījuma krimināltiesiskās sekas. Tomēr ar sodāmības dzēšanu vai noņemšanu netiekot anulētas tās sodāmības sekas, kuras noteiktas speciālajā likumā kā profesijas ierobežojums. Ja speciālajā likumā noteikts, ka ierobežojums pastāv neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, tad tas turpinot pastāvēt arī pēc tam, kad sodāmība tiek dzēsta vai noņemta Krimināllikuma 63. pantā noteiktajā kārtībā.

Tādējādi Krimināllikumā paredzētā sodāmības dzēšana vai noņemšana nozīmējot tikai to, ka krimināltiesību izpratnē persona ir uzskatāma par nesodītu. Taču tas nenozīmējot, ka persona nav izdarījusi noziedzīgo nodarījumu, par kuru ir sodīta, turklāt sodāmības faktam esot juridiska nozīme gan civiltiesību, gan valststiesību jomā, jo ar sodāmības dzēšanu vai noņemšanu netiekot dzēsts sodāmības fakts pats par sevi.

6.2. Atbilstoši personas vai sabiedrības interešu apdraudējuma raksturam un kaitīgumam noziedzīgi nodarījumi esot iedalāmi kriminālpārkāpumos un noziegumos. Savukārt noziegumi iedalāmi mazāk smagos, smagos un sevišķi smagos noziegumos.

Likumdevējs, nosakot maksimālo soda apmēru, jau esot novērtējis noziedzīga nodarījuma kā sabiedrības interešu apdraudējuma raksturu un kaitīgumu, proti, definējis konkrētu noziedzīgu nodarījumu kā smagu vai sevišķi smagu noziegumu. Tīšu smagu un sevišķi smagu noziegumu bīstamības un kaitīguma pakāpe esot tik augsta, ka attiecībā uz tiem nebūtu samērīgi paredzēt

tādu kārtību, kas ļautu Kvalitātes dienestam izvērtēt personas piemērotību pedagoga amatam.

6.3. Pedagoģijas process esot atkarīgs ne tikai no pedagoga prasmēm un zināšanām, bet lielā mērā arī no pedagoga personības. Jomā, kas skar bērna audzināšanu un izglītību, esot svarīgi nodrošināt to, lai sabiedrība varētu būt pilnīgi pārliecināta, ka pedagogs tam uzticētos pienākumus izpildīs pienācīgā kvalitātē.

Valstij esot pienākums noteikt tādu regulējumu, lai darbs sabiedrībai nozīmīgās profesijās tiktu veikts atbilstoši sabiedrības interesēm, un citstarp izvirzīt arī kvalifikācijas prasības personām, kurām uzticēta valstij un sabiedrībai nozīmīgu funkciju izpilde. Turklāt ar sabiedrībai nozīmīgu funkciju izpildi saistīta amata ierobežojumi varot būt stingrāki nekā citu amatu ierobežojumi. Apstrīdētajā regulējumā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu, un tam esot leģitīms mērķis – nodrošināt, lai par pedagogu nevarētu strādāt personas, kas sodītas par tīša nozieguma izdarīšanu. Plašākā nozīmē apstrīdētā regulējuma mērķis esot gan demokrātiskās valsts iekārtas, gan citu cilvēku tiesību aizsardzība. Lai šos mērķus sasniegtu, normatīvajos aktos pedagogiem tiekot izvirzītas paaugstinātas prasības. Neesot citu līdzekļu, ar kuriem leģitīmo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē.

7. Pieaicinātā persona – Valsts bērnu tiesību inspekcija – norāda, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 106. pantam.

Bērniem esot noteikta īpaša tiesiska aizsardzība, un bērnu tiesībām un interesēm valstī vajagot būt prioritārām. Tādēļ pedagoga amata kandidātam esot jāatbilst gan augstām profesionālajām, gan arī augstām morāles un ētikas prasībām. Persona, kura izdarījusi tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, šīm prasībām neatbilstot. Apstrīdētajā regulējumā ietvertais ierobežojums esot samērīgs, jo nodrošinot starptautiskajos un nacionālajos normatīvajos aktos noteikto bērnu tiesību ievērošanu.

8. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 106. pantam.

8.1. Apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma mērķis esot nodrošināt, lai par pedagogu strādātu personas, kurām ir nevainojama reputācija un kuras spēj sekmīgi mācīt un audzināt izglītojamos, radoši strādāt ar skolēniem, audzēkņiem un studentiem, jo šādi raksturojamu pedagogu nodarbināšana esot

priekšnoteikums Izglītības likuma mērķa sasniegšanai. Tādējādi pedagoga amata kandidātiem vajagot atbilst augstām gan profesionālajām, gan arī morāles un ētikas prasībām.

Ja cilvēks ir vēlējis un paredzējis vai arī apzināti pieļāvis noziedzīga nodarījuma seku iestāšanos, viņa personība vairs nevarot tikt atzīta par atbilstošu augstām morāles un ētikas prasībām. Tādēļ persona, kas sodīta par tīša smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu, pat ja tai sodāmība ir dzēsta vai noņemta, nevarot strādāt par pedagogu.

8.2. Arī Bērnu tiesību aizsardzības likums nosakot ierobežojumus darbam ar bērniem. Minētā likuma 72. panta piektā daļa aizliedzot ar bērniem strādāt personām, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Tāpat ar bērniem aizliegts strādāt personām, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, kā arī personām, kurām tiesa ir piemērojusi Krimināllikumā noteiktos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus. Minētie ierobežojumi attiecoties ne tikai uz bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citu tādu iestāžu darbiniekiem, kurās uzturas bērni, bet arī uz personām, kas iesaistās bērnu pasākumu un citu tādu pasākumu rīkošanā, kuros piedalās bērni, tostarp arī uz brīvprātīgā darba veicējiem.

Tādējādi Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktie ierobežojumi esot pat stingrāki nekā apstrīdētajā regulējumā noteiktie. Tas liecinot par likumdevēja vēlmi attiecīgos ierobežojumus maksimāli paplašināt, tos attiecinot uz visām vietām, kur uzturas bērni, un tādā veidā nodrošinot bērnu tiesību prioritāti.

9. Pieaicinātā persona – Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrība – norāda, ka atsevišķos gadījumos Ministru kabineta izveidotajai institūcijai vajadzētu būt iespējai izvērtēt arī tādas personas piemērotību pedagoga amatam, kura izdarījusi smagu noziegumu.

Izglītības likuma 50. panta 1. punkts nevis paredzot vispārēju aizliegumu strādāt par pedagogu personai, kas sodīta par jebkura tīša nozieguma izdarīšanu, bet gan nosakot mehānismu, kas nodrošinot diferencētu pieeju. Ja persona izdarījusi tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, Kvalitātes dienesta izveidota komisija, ņemot vērā Noteikumu Nr. 195 10. punktā noteiktos kritērijus, lemjot par šīs personas piemērotību pedagoga amatam. Ja noziegums pēc sava rakstura nav atstājis uz personu negatīvas sekas un persona īpaši lūdz,

tad atsevišķos izņēmuma gadījumos būtu pieļaujams tas, ka komisija vērtē arī par tīšu smagu noziegumu sodītas personas atbilstību pedagoga amatam. Esot jāņem vērā laika posms, kas pagājis pēc nozieguma izdarīšanas, personas darbības pēc tā izdarīšanas, kā arī tas, vai persona devusi pozitīvu ieguldījumu izglītības iestādes attīstībā. Fakts, ka persona pirms pilngadības sasniegšanas izdarījusi noziegumu, ne vienmēr liecinot par to, ka turpmākajā dzīvē šī persona nespēs kļūt par labu pedagogu.

10. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesore Dr. iur. Valentija Liholaja – norāda, ka apstrīdētajā regulējumā ietvertais Satversmes 106.pantā noteikto pamattiesību ierobežojums nav samērīgs.

10.1. Sodāmība esot noziedzīgu nodarījumu izdarījušas personas notiesāšanas vai soda piemērošanas juridiskās sekas, kas ir spēkā tiesas vai prokurora priekšrakstā par sodu noteiktajā soda izciešanas laikā, kā arī pēc tam līdz sodāmības dzēšanai vai noņemšanai likumā noteiktajā kārtībā.

Kriminālatbildība esot pats smagākais juridiskās atbildības veids, proti, personai saskaņā ar likumu valsts vārdā tiek uzlikts piespiedu pienākums izciest sodu, kas saistīts ar tās personiskās brīvības, atsevišķu tiesību vai mantiska rakstura ierobežojumiem. Savukārt kriminālsoda individualizācijā, kā arī sodāmības dzēšanā un noņemšanā izpaužoties humānisma princips, kas esot cieši saistīts ar soda mērķi – aizsargāt sabiedrības drošību, atjaunot taisnīgumu, sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, resocializēt sodīto personu un panākt, lai tā un arī citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.

Neesot samērīgi visos gadījumos, nemaz nevērtējot sodītās personas personību, ar noziedzīgu nodarījumu aizskarto intereses un personas rīcību pēc soda izciešanas, noteikt tai absolūtu aizliegumu ieņemt pedagoga amatu, ja sodāmība šai personai likumā noteiktajā kārtībā ir dzēsta vai noņemta.

10.2. Likumdevējs varot vispārīgi noteikt noziedzīgu nodarījumu grupas, uz kurām attiecināms apstrīdētajā regulējumā ietvertais pamattiesību ierobežojums. Šāds regulējums jau šobrīd esot ietverts Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektajā daļā. Proti, likumdevējs aizliedzis strādāt ar bērniem personām, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vai par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Tāpat absolūtu aizliegumu ieņemt pedagoga amatu varot noteikt personām, kuras izdarījušas noziedzīgus nodarījumus, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, tīšus nodarījumus pret personas dzīvību vai veselību, pret tikumību vai dzimumneaizskaramību, kā arī jebkuru tīšu noziedzīgu nodarījumu pret personu, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu. Savukārt attiecībā uz personām, kuras izdarījušas cita veida noziedzīgus nodarījumus, kas neapdraud citu personu, tostarp nepilngadīgo, intereses, varētu noteikt, ka pēc tam, kad no sodāmības noņemšanas vai dzēšanas brīža ir pagājis konkrēts laika posms, Ministru kabineta noteikta institūcija var izvērtēt personas atbilstību pedagoga amatam.

11. Pieaicinātā persona – Dr. iur. Andrejs Judins – norāda, ka apstrīdētajā regulējumā ietvertais ierobežojums ir samērīgs un attaisnojams arī bez konkrētās lietas apstākļu izvērtēšanas vienīgi tādā gadījumā, kad persona ir sodīta par tīšu noziegumu, kas saistīts ar vardarbību, vardarbības piedraudējumu vai vērsts pret tikumību un dzimumneaizskaramību. Pārējos gadījumos personai vajadzētu būt nodrošinātai iespējai lūgt tās individuālu izvērtēšanu un atļauju strādāt par pedagogu.

11.1. Pirmskara periodā Latvijā pedagoga amats ierobežojumu ziņā esot bijis pielīdzināts ierēdņa amatam. Šobrīd ierobežojumus ierēdņa amata pretendentiem nosakot Valsts civildienesta likums, kas paredzot, ka uz ierēdņa amatu var pretendēt persona, kura nav sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu vai ir rehabilitēta vai kurai sodāmība ir noņemta vai dzēsta. Tādējādi, lai gan ierēdņa un pedagoga amati vēsturiski bijuši salīdzināmi, šobrīd likumdevējs ierēdņiem noteicis mazāk stingrus ierobežojumus nekā skolotājiem.

Iepriekš spēkā bijušais Izglītības likums neesot ierobežojis sodītu personu iespēju strādāt par pedagogu. Attiecīgais ierobežojums esot noteikts ar 1998. gada 29. oktobrī pieņemto Izglītības likumu.

11.2. Apstrīdētais regulējums neatkarīgi no sodāmības noņemšanas vai dzēšanas uz mūžu aizliedzot strādāt par pedagogu personām, kuras sodītas par smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem.

Sodāmība esot tiesiskās sekas, ko personai rada tās atzīšana par vainīgu noziedzīgā nodarījumā un soda piemērošana par šo nodarījumu. Tā izpaužoties virknē ierobežojumu un aizliegumu un vērtējama kā notiesātajai personai nelabvēlīgas tiesiskas sekas. Ierobežojumu un aizliegumu apjomu un ilgumu nosakot ne vien Krimināllikums, bet arī vairāki citi likumi, kas regulē ar

krimināltiesībām nesaistītas tiesiskās attiecības. Viens no šādiem ierobežojumiem esot arī apstrīdētajā regulējumā noteiktais aizliegums strādāt par pedagogu.

Ar sodāmības dzēšanu krimināltiesībās esot saprotama automātiska sodāmības izbeigšanās pēc Krimināllikuma 63. panta trešajā daļā paredzētā laika posma beigām. Savukārt sodāmības noņemšana nozīmējot ar sodāmību saistīto krimināltiesisko seku izbeigšanos pirms tā brīža, kad sodāmība būtu automātiski dzēsta. Sodāmības noņemšanas vai dzēšanas rezultātā persona, kura sodīta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, esot atzīstama par nesodītu. Tomēr no Krimināllikuma 63. panta devītās daļas izrietot tas, ka sodāmības dzēšana un noņemšana anulē tikai visas izdarītā noziedzīgā nodarījuma krimināltiesiskās sekas. Ārpus krimināltiesībām pastāvošajās attiecībās sodāmības noņemšana vai dzēšana ne vienmēr nozīmējot ar sodāmību saistīto personai nelabvēlīgo tiesisko seku izbeigšanos.

11.3. Apstrīdētais regulējums attiecoties uz personām, kuras izdarījušas tīšus smagus un sevišķi smagus noziegumus. Šobrīd Krimināllikuma sevišķajā daļā esot 200 panti, kuros paredzēta atbildība par tīšiem smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem, bet kopējais uz minētajiem noziegumiem attiecināmo pantu dispozīciju skaits esot 322. Starp attiecīgajiem noziegumiem esot daudz tādu, kuru kaitīgums ir acīmredzams, tādēļ aizliegums to izdarītājiem strādāt par pedagogu esot samērīgs.

Tomēr esot arī tādi noziegumi, pēc kuru izdarīšanas vēlāk, ja nav zināmi to izdarīšanas apstākļi, ir grūti paredzēt, vai un cik lielā mērā par tiem sodītās personas, ja tām tiktu ļauts strādāt par pedagogu, ar savu rīcību varētu apdraudēt izglītojamo un sabiedrības intereses. Proti, pie smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem piederot arī tādu likumpārkāpumu grupa, par kuriem paredzētā atbildība tiek formulēta kā atbildība par tīšas darbības veikšanu, kas personas neuzmanības dēļ izraisījusi noteiktas kaitīgas sekas. Proti, noziedzīgs nodarījums kopumā esot atzīstams par izdarītu ar nodomu, kaut gan veiktā darbība pati par sevi atzīstama par kriminālpārkāpumu, mazāk smagu noziegumu vai administratīvo pārkāpumu. Šādi smagi un sevišķi smagi noziegumi esot, piemēram, atkritumu apsaimniekošanas noteikumu pārkāpšana, īpaši aizsargājamo dabas teritoriju iznīcināšana un bojāšana, kā arī ugunsdrošības noteikumu pārkāpšana. Ņemot vērā konkrēta nozieguma raksturu un sekas, aizliegums par to sodītai personai veikt pedagoga darbu varot tikt atzīts par samērīgu un pamatotu, tomēr esot iespējami arī tādi gadījumi, kad personas veiktās darbības nebūtu saistāmas ar aizliegumu tai strādāt par pedagogu.

Tas, ka likumdevējs konkrētus noziegumus kvalificējis kā smagus vai sevišķi smagus, ne vienmēr esot pietiekams iemesls uz visu mūžu liegt personai strādāt par pedagogu. Apstrīdētais regulējums nesamērīgi ierobežojot personai Satversmes 106. pantā noteiktās pamattiesības, jo liedzot izvērtēt katra konkrētā gadījuma apstākļus un nepiešķirot nozīmi ne personas lomai noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, ne tā izdarīšanas veidam, ne piespriestajam sodam, nedz arī tam, cik ilgs laiks pagājis kopš nozieguma izdarīšanas. Tāpat apstrīdētais regulējums liedzot vērtēt ar noziedzīgo nodarījumu radītā kaitējuma apmēru un citus svarīgus apstākļus.

Izglītības likuma 50. panta 1. punktā esot ietverts mehānisms, kas nodrošinot individuālu pieeju gadījumā, kad persona sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu. Proti, persona varot lūgt Kvalitātes dienestu izsniegt tai atļauju strādāt par pedagogu. Esot nepieciešams izstrādāt līdzīgu kārtību arī attiecībā uz personām, kas sodītas par tīšiem smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem, kuri nav saistīti ar vardarbību, vardarbības piedraudējumu un nav vērsti pret dzimumneaizskaramību. Ievērojot konkrētā nozieguma kaitīgumu, varot tikt izvirzītas papildu prasības, kas šīm personām jāizpilda, pirms tās var lūgt atļauju strādāt par pedagogu.

Secinājumu daļa

12. Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu izvērtēt, vai Izglītības likuma 50. panta 1. punkts, ciktāl tas liedz personai, kura tikusi sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, tiesības strādāt par pedagogu, atbilst Satversmes 106. pantam.

Savukārt Saeima atbildes rakstā norāda, ka izskatāmajā lietā Izglītības likuma 50. panta 1. punkta atbilstība Satversmei vērtējama vienīgi tiktāl, ciktāl strādāt par pedagogu ir liegts personai, kura sodīta par tīša smaga nozieguma izdarīšanu. Likumdevēja izšķiršanās – liegt strādāt par pedagogu arī personai, kura sodīta par tīša sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu, – izskatāmās lietas ietvaros neesot vērtējama, jo Pieteikuma iesniedzējs sodīts par smaga, nevis sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 74.–75. lpp.*).

12.1. Izglītības likuma 50. panta 1. punkts attiecas uz personu, kura sodīta par tīšu mazāk smagu, smagu vai sevišķi smagu noziegumu, kā arī tīšu kriminālpārkāpumu. Ja persona ir iepriekš sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, tad Kvalitātes dienests, izvērtējot, vai tas nekaitēs

izglītojamo interesēm, var izsniegt šai personai atļauju strādāt par pedagogu. Ja pastāv kaitējuma risks, Kvalitātes dienests var atteikties iepriekš par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu sodītai personai izsniegt atļauju strādāt par pedagogu. Savukārt personai, kura izdarījusi tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, Izglītības likuma 50. panta 1. punkts aizliedz strādāt par pedagogu.

No Izglītības likuma 50. panta 1. punkta izriet, ka ierobežojums, kas liedz strādāt par pedagogu, attiecas uz tādiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti tīši jeb ar nodomu. Proti, persona, izdarot noziegumu, ir apzinājusies savas rīcības kaitīgumu un ir vai nu vēlējusies, vai apzināti pieļāvusi to, ka tās rīcība izraisa attiecīgās sekas. Personai, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu aiz neuzmanības, Izglītības likuma 50. panta 1. punkts neliedz strādāt par pedagogu. Tieslietu ministrija norāda, ka tīši noziedzīgi nodarījumi pēc sava rakstura ir bīstamāki un kaitīgāki nekā tie, kas izdarīti aiz neuzmanības, jo personas psihiskā attieksme tīša noziedzīga nodarījuma gadījumā ir apzināti vērsta uz kaitīgo seku radīšanu. Tieši šā iemesla dēļ Izglītības likuma 50. panta 1. punkts attiecoties tikai uz tādiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti tīši jeb ar nodomu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 134. lpp.*).

Satversmes tiesa vairākkārt norādījusi: ja apstrīdētā norma attiecas uz plašu atšķirīgu situāciju kopumu, tad nepieciešams precizēt, ciktāl tā šo normu izvērtēs (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 28. maija sprieduma lietā Nr. 2008-47-01 6. punktu un 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 13. punktu*).

Tātad arī izskatāmajā lietā nepieciešams precizēt, kādā apjomā un attiecībā uz kurām personām izvērtējama Izglītības likuma 50. panta 1. punkta atbilstība Satversmei.

12.2. Konkrētajā gadījumā Pieteikuma iesniedzējs ir sodīts par tīša smaga nozieguma izdarīšanu, un tādēļ Izglītības likuma 50. panta 1. punkts liedz viņam strādāt par pedagogu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 36. lpp.*).

Izglītības likuma 50. panta 1. punktā ir minēti dažādi noziedzīgi nodarījumi, no kuru smaguma ir atkarīgs tas, vai konkrēta noziedzīga nodarījuma izdarīšana liedz personai strādāt par pedagogu. Tomēr tiesisko seku ziņā Izglītības likuma 50. panta 1. punktā noteiktais aizliegums strādāt par pedagogu vienādi attiecas gan uz personu, kura sodīta par tīšu smagu noziegumu, gan arī uz personu, kura sodīta par tīšu sevišķi smagu noziegumu. Tādēļ šīs tiesību normas satversmība ir izvērtējama tās tiesisko seku aspektā.

Izvērtējot tiesību normas tiesisko seku ietekmi gan uz personu, kura sodīta par tīša smaga nozieguma izdarīšanu, gan uz personu, kura sodīta par tīša sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu, tiek nodrošināta lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts regulējums, kas neatbilst Satversmei vai citām augstāka juridiska spēka tiesību normām (aktiem) (*sal. ar Satversmes tiesas 2009. gada 7. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-35-01 11.2. punktu*). Procesuālās ekonomijas principam pretēja būtu tāda situācija, ka Satversmes tiesai nāktos ierosināt un izskatīt jaunas lietas par to pašu konstitucionāli tiesisko jautājumu, kas var tikt izlemts izskatāmās lietas ietvaros.

Precizējot lietas izskatīšanas robežas, Satversmes tiesai jāvērtē arī tas, vai tiek ievēroti pārējie Satversmes tiesas procesa principi. Satversmes tiesas process ir balstīts uz objektīvās izmeklēšanas principu. Pēc tam, kad ir ierosināta lieta, Satversmes tiesa izmanto ne vien lietas dalībnieku – pieteikuma iesniedzēja un institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – iesniegtos argumentus un pierādījumus, bet šādus argumentus un pierādījumus meklē arī pati (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-06-03 secinājumu daļas 2.3. punktu*). Papildus tam, ka lietas dalībnieki sniedz argumentus un pierādījumus, Satversmes tiesa tos savāc arī pēc savas iniciatīvas, jo Satversmes tiesas procesa jēga un būtība ir cieši saistīta ar tiesas aktīvo lomu lietas izspriešanai juridiski nozīmīgo apstākļu noskaidrošanā un pierādījumu vākšanā.

Saeimas atbildes rakstā nav sniegti apsvērumi par to, vai Izglītības likuma 50. panta 1. punktā ietvertais aizliegums strādāt par pedagogu personai, kura sodīta par tīšu sevišķi smagu noziegumu, atbilst Satversmei. Tomēr lietas sagatavošanas laikā ir iegūti Izglītības likuma 50. panta 1. punkta izstrādes materiāli, tostarp 11. Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas 2012. gada 20. un 26. jūnija sēžu protokoli un audioieraksti (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 99. un 106.–122. lpp.*). Pēc atbildes raksta saņemšanas Satversmes tiesa lūdza Saeimu sniegt papildu paskaidrojumus, citstarp arī par to, vai aizliegums strādāt par pedagogu personai, kura sodīta par tīšu sevišķi smagu noziegumu, ir samērīgs (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 98. un 123.–125. lpp.*). No iegūtajiem materiāliem un Saeimas sniegtajiem papildu paskaidrojumiem ir iespējams izsecināt likumdevēja gribu un apsvērumus arī attiecībā uz aizliegumu par pedagogu strādāt personai, kura sodīta par tīšu sevišķi smagu noziegumu. Arī pieaicinātās personas tika lūgtas izvērtēt, vai Izglītības likuma 50. panta 1. punkts,

ciktāl tas liedz par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu sodītai personai tiesības strādāt par pedagogu, atbilst Satversmes 106. pantam (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 80.–91. un 100.–103. lpp.*). Ir saņemti Izglītības un zinātnes ministrijas, Tieslietu ministrijas, Kvalitātes dienesta, Valsts Bērnu tiesību inspekcijas, Tiesībsarga, V. Liholajas un A. Judina viedokļi par to (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 129.–139., 142.–149. lpp. un 2. sēj. 1.–15. lpp.*).

Satversmes tiesa secina, ka lietā esošie materiāli ir pietiekami, lai izvērtētu Izglītības likuma 50. panta 1. punkta satversmību gan attiecībā uz personu, kura sodīta par tīša smaga nozieguma izdarīšanu, gan attiecībā uz personu, kura sodīta par tīša sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu.

12.3. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētajā regulējumā ietvertais aizliegums strādāt par pedagogu personai, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, ir absolūts. Proti, tas ir spēkā līdz attiecīgās personas mūža galam un izslēdz individuālas katra atsevišķā gadījuma izvērtēšanas iespēju (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 3. lpp.*).

Satversmes tiesas praksē jau vairākkārt ir vērtēta tiesību normās ietverta uz noteiktu personu grupu attiecināta un neierobežotu laiku pastāvoša aizlieguma atbilstība Satversmei (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 23. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2013-15-01 un 2017. gada 10. februāra spriedumu lietā Nr. 2016-06-01*). Šādus aizliegumus ir vērtējusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa. No Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras izriet, ka aizliegums ir vispārējs, ja tas attiecas uz situāciju, kas tiesību normā jau ir precīzi definēta, un tādējādi izslēdz iespēju jebkad izvērtēt konkrētu gadījumu [*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 6. oktobra sprieduma lietā „Hirst (no. 2) v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 74025/01, 82. punktu un 2013. gada 22. aprīļa sprieduma lietā „Animal Defenders International v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 48876/08, 106. punktu*].

Izglītības likuma 50. panta 1. punktā noteiktais aizliegums strādāt par pedagogu attiecas uz ikvienu personu, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu. Tas nepieļauj izņēmumus. Turklāt šāds aizliegums ir noteikts uz mūžu – tas ir spēkā neierobežotu laiku arī pēc sodāmības noņemšanas vai dzēšanas. Tātad Izglītības likuma 50. panta 1. punktā ietvertais aizliegums strādāt par pedagogu ikvienai personai, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, ir uzskatāms par absolūtu.

Līdz ar to izskatāmajā lietā Satversmes tiesa vērtēs, vai Izglītības likuma 50. panta 1. punkts, ciktāl tas nosaka absolūtu aizliegumu personai, kura tikusi

sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, strādāt par pedagogu, (turpmāk – apstrīdētā norma) atbilst Satversmes 106. pantam.

13. Satversmes 106. pants nosaka: „Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Piespiedu darbs ir aizliegts. Par piespiedu darbu netiek uzskatīta iesaistīšana katastrofu un to seku likvidēšanā un nodarbināšana saskaņā ar tiesas nolēmumu.”

Konstitucionālās sūdzības pamatojums neskar piespiedu darba aizlieguma pārkāpumu, tādēļ šajā lietā izvērtējama apstrīdētās normas atbilstība tikai citētā panta pirmajam teikumam.

13.1. Satversmes tiesa vairākkārt atzinusi, ka Satversmes 106. panta pirmais teikums tieši negarantē tiesības uz darbu, bet gan tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu, tostarp arī tiesības saglabāt esošo nodarbošanos un darbavietu. Tātad tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos ietver tādu būtisku elementu kā tiesības saglabāt esošo nodarbošanos, kas savukārt ietver tiesības turpināt šo nodarbošanos arī nākotnē (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 3. punktu un 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.2. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi arī to, ka ar Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertu jēdzienu „nodarbošanās” saprotams tāda veida darbs, kas prasa atbilstošu sagatavotību un kas ir cilvēka eksistences avots, kā arī profesija, kas cieši saistīta ar katra indivīda personību kopumā. Jēdziens „nodarbošanās” attiecināms uz nodarbinātību gan privātajā, gan publiskajā sektorā (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2003-12-01 7. punktu un 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.1. punktu*). Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības attiecas arī uz pedagoga darbu.

Satversmes 106. panta pirmajā teikumā nostiprinātās pamattiesības aizsargā personu pret visām valsts darbībām, kas ierobežo personas brīvību izvēlēties nodarbošanos. Tomēr šī norma neliedz valstij noteikt prasības, kas personai jāizpilda, lai tā konkrētu nodarbošanos varētu īstenot (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 3. punktu un 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.2. punktu*). Likumdevējam ir rīcības brīvība izvirzīt prasības attiecībā uz konkrētu profesionālo darbību, ciktāl tas nepieciešams sabiedrības interesēs (*sal.*

ar Satversmes tiesas 2010. gada 18. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-74-01 14. punktu).

Pedagoga profesija ir viena no reglamentētajām profesijām, un valsts var noteikt paaugstinātas prasības tiem, kuri vēlas strādāt par pedagogu (*sal. ar Satversmes tiesas 2007. gada 2. maija sprieduma lietā Nr. 2006-30-03 15. punktu*). Pedagoģa profesija ir uzskatāma par sabiedriski nozīmīgu profesiju – tā saistīta ar nepieciešamību nodrošināt ikvienai personai Satversmes 112. pantā noteiktās tiesības uz izglītību. Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas (turpmāk – *UNESCO*) un Starptautiskās Darba organizācijas (turpmāk – *ILO*) rekomendācijā par skolotāju statusu uzsvērtā pedagoģa svarīgā loma ne tikai izglītības kvalitātes un zināšanu nodrošināšanā, bet arī izglītojamā attieksmju un vērtību veidošanā (*sk.: ILO/UNESCO Recommendation Concerning the Status of Teachers, 1966*). Tādēļ likumdevējs ir tiesīgs noteikt personām, kuras vēlas strādāt par pedagogu, stingras prasības, kas attiecas ne tikai uz profesionālo kvalifikāciju un prasmēm, bet arī uz personību un iepriekšējo pieredzi. Ja likumdevējs ir paredzējis šādas prasības, tad tās citstarp vērtējamās kā Satversmes 106. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumi.

13.2. No lietas materiāliem izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs ilgstoši strādājis par pedagogu. Kvalitātes dienests konstatējis, ka uz Pieteikuma iesniedzēju attiecas apstrīdētajā normā noteiktais absolūtais aizliegums strādāt par pedagogu, jo viņš ir sodīts par tīša smaga nozieguma izdarīšanu. Šā iemesla dēļ Pieteikuma iesniedzējs vairs nav tiesīgs veikt pedagoģa darbu.

Ja personai ir pedagoģa darba veikšanai atbilstošas spējas un kvalifikācija, bet šī persona ir sodīta par tīša smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu, tad apstrīdētā norma tai liedz strādāt par pedagogu.

Tādējādi ar apstrīdēto normu tiek ierobežotas personai Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos.

14. Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos var tikt ierobežotas, taču Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai: 1) tas ir noteikts ar likumu; 2) tam ir leģitīms mērķis; 3) tas ir samērīgs (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2017. gada 10. februāra sprieduma lietā Nr. 2016-06-01 21. punktu*).

15. Lai izvērtētu apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam, visupirms jāpārbauda, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, t.i.:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija sprieduma lietā Nr. 2015-01-01 14. punktu*).

Lietas dalībnieki un pieaicinātās personas ir vienisprātis, ka apstrīdētā norma ir pieņemta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, izsludināta un publiski pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

Apstrīdētās normas redakcija bija iekļauta 11. Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas iesniegtajā likumprojektā „Grozījumi Izglītības likumā” (likumprojekts Nr. 296/Lp11), kas tika apspriests steidzamības kārtībā divos lasījumos. Likumprojekta izskatīšanas laikā par to saņemti Saeimas Juridiskā biroja, kā arī Izglītības un zinātnes ministrijas sagatavotie priekšlikumi, kas apspriesti 11. Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas sēdēs (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 107.–122. lpp.*). Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar Saeimā 2012. gada 5. jūlijā pieņemto likumu „Grozījumi Izglītības likumā”, kas 2012. gada 11. jūlijā izsludināts oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis”, Nr. 108 (4711). Tātad apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā.

Apstrīdētās normas saturs ir noskaidrojams kopsakarā ar Krimināllikumā ietverto regulējumu, kas definē konkrētus noziegumus kā smagus vai sevišķi smagus, kā arī tiesas spriedumu vai prokurora priekšrakstu par sodu konkrētajā krimināllietā. Persona var izprast no apstrīdētās normas izrietošo tiesību saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas. Tātad apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ikvienai par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu sodītai personai strādāt par pedagogu ir formulēts pietiekami skaidri.

Līdz ar to no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

16. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu

interesešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 22. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-04-01 16. punktu*). Satversmes 116. pants noteic, ka Satversmes 106. pantā paredzētās tiesības „var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību”.

Ja ir noteikti tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 12. punktu un 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*).

Saeima norāda, ka apstrīdētā norma pieņemta, lai aizsargātu izglītojamo, viņu vecāku, aizbildņu un citu ģimenes locekļu tiesības un intereses. Ar apstrīdēto normu tiek veicināta uzticēšanās pedagogiem un izglītības sistēmai kopumā. Proti, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis esot citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 76. un 124.–125. lpp.*).

16.1. Absolūti aizliegumi strādāt noteiktās profesijās personām, kuras sodītas par dažādu kategoriju noziedzīgiem nodarījumiem, ir ietverti vairākos normatīvajos aktos. Piemēram, likuma „Par tiesu varu” 55. panta 1. punktā noteikts, ka par tiesneša amata kandidātu nevar būt persona, kura agrāk sodīta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas). Saskaņā ar Latvijas Republikas Advokatūras likuma 15. panta 6. punktu par zvērinātu advokātu nevar uzņemt personu, kura sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Tāpat atbilstoši likuma „Par policiju” 21. panta pirmās daļas 2. punktam par pašvaldības policijas darbinieku nevar būt persona, kura sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Ievērojot šā sprieduma 13.1. punktā norādīto, jāatzīst, ka pedagoga profesija pēc tās aptvertajiem uzdevumiem un funkcijām atšķiras no citām profesijām, attiecībā uz kurām normatīvie akti tāpat nosaka ierobežojumus. Tādēļ Satversmes tiesa, izvērtējot pamattiesību ierobežojuma atbilstību Satversmei, ņems vērā to, ka ierobežojums attiecas uz konkrētu profesiju, proti, uz pedagogu.

16.2. Izglītības likuma 2. pantā noteikts, ka šā likuma mērķis ir nodrošināt katram Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos par patstāvīgu un attīstītu personību, demokrātiskas Latvijas valsts un

sabiedrības locekli. Izglītības process ietver ne tikai mācību, bet arī audzināšanas darbību. Atbilstoši izglītojamā vecumam un vajadzībām viņam tiek nodrošināta iespēja iegūt zināšanas, prasmes un attieksmju pieredzi, kas nepieciešama, lai piedalītos sabiedrības un valsts dzīvē. Tāpat izglītības mērķis ir nodrošināt arī izglītojamo tikumisku, estētisku, intelektuālu un fizisku attīstību, sekmējot zinošas, prasmīgas un audzinātas personības veidošanos. Satversmes 112. pantā noteiktās ikvienas personas tiesības uz izglītību būtībā nozīmē tiesības uz tādu izglītību, kas nodrošina iepriekš minēto Izglītības likuma mērķu sasniegšanu.

Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas starptautiski salīdzinošo pētījumu rezultāti apstiprina, ka pedagoga izglītība un profesionalitāte ir faktori, kas būtiski ietekmē izglītojamos un viņu mācību sasniegumus (*sk.: Creating Effective Teaching and Learning Environments: First Results from TALIS. OECD, 2009. Pieejams: <http://www.oecd.org>*). Pedagogam ir svarīga nozīme cilvēka personības attīstībā (*sal.: ILO/UNESCO Recommendation Concerning the Status of Teachers, 1966*). Atbilstoša pedagoģijas procesa nodrošināšanai un Izglītības likumā noteikto mērķu sasniegšanai būtiska ir ne vien pedagoga profesionālā kvalifikācija un spējas, bet arī viņa personība. Tātad pedagoga amata kandidātiem ir jāatbilst ne tikai profesionālajām prasībām, bet arī augstām morāles un ētikas prasībām.

Apstrīdētā norma liedz pretendēt uz pedagoga darbu, kā arī strādāt par pedagogu ikvienai personai, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu. Tātad apstrīdētā norma ir vērsta uz to, lai mācību un audzināšanas darbu veiktu personas, kas, pašas būdamas par paraugu, sekmē tādas personības veidošanos, kura ne tikai spēj izmantot apgūtās zināšanas un prasmes, bet arī apzinās normatīvo aktu, it īpaši krimināltiesības regulējošu normatīvo aktu, ievērošanas un izpildīšanas nepieciešamību. Tādēļ tāda iespējamība, ka persona, kura ar nodomu izdarījusi smagu vai sevišķi smagu noziegumu, pēc sodāmības noņemšanas vai dzēšanas būtu tiesīga veikt mācību un audzināšanas darbu, varētu pakļaut riskam izglītojamo tiesības uz izglītību. Turklāt viens no būtiskiem sekmīga izglītības procesa priekšnoteikumiem ir tas, lai pedagogam uzticas ne tikai paši izglītojamie, bet arī viņu vecāki un citi ģimenes locekļi. Tātad apstrīdētajā normā ietvertais regulējums ir vērsts uz to, lai aizsargātu citu cilvēku – izglītojamo, tostarp bērnu, un viņu ģimenes locekļu – tiesības.

Sabiedrības vairākuma priekšstats par to, kāda uzvedība demokrātiskā tiesiskā valstī nav akceptējama un apdraud harmonisku sabiedrības funkcionēšanu, citstarp ir ietverts Krimināllikumā, kas noteic, kāda cilvēku

darbība vai bezdarbība ir noziedzīga. Ir šaubas par to, vai persona, kas sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, spēs izglītojamiem radīt pareizu attieksmi pret sabiedrībā spēkā esošajām normām. Tātad apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums kalpo arī tādām mērķim kā sabiedrības tikumības aizsardzība.

Ar apstrīdēto normu likumdevējs ir vēlējis veicināt arī tādas harmoniskas sabiedrības veidošanos, kurā ikviens sabiedrības loceklis apzinās un ciena citu personu, sabiedrības un valsts intereses. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka jēdziens „sabiedrības labklājība” ietver arī nemateriālus aspektus, kas nepieciešami pēc iespējas harmoniskākai sabiedrības funkcionēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 2. maija sprieduma lietā Nr. 2006-30-03 15. punktu*). Tātad apstrīdētā norma ir vērsta arī uz sabiedrības labklājības – šā jēdziena nemateriālajā aspektā – aizsardzību.

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums kalpo vairākiem Satversmes 116. pantā norādītajiem leģitīmajiem mērķiem, tādiem kā citu cilvēku tiesību aizsardzība, sabiedrības tikumības un labklājības aizsardzība.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis.

17. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2006-42-01 11. punktu un 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 25. punktu*).

18. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk., piemēram,*

Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu).

Apstrīdētajā normā ietvertais absolūtais aizliegums (*sk. šā sprieduma 12.3. punktu*) nodrošina to, ka persona, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, neveic mācību un audzināšanas darbu. Apstrīdētās normas piemērošana nodrošina to, ka par pedagogu ir tiesīga strādāt persona, kura iepriekš nav sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu. Persona, kura iepriekš ir sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, pedagoga darbu ir tiesīga veikt tikai tādā gadījumā, ja tās izdarītais noziedzīgais nodarījums ir kvalificēts kā tīšs kriminālpārkāpums vai mazāk smags noziegums un Kvalitātes dienests tai izsniedzis atļauju strādāt par pedagogu. Tātad absolūtais aizliegums par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu sodītai personai strādāt par pedagogu ir piemērots līdzeklis pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu – citu cilvēku tiesību, sabiedrības tikumības un labklājības aizsardzība – sasniegšanai.

Līdz ar to likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai.

19. Pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk.

Tomēr saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*).

Satversmes tiesas kompetencē ir pārbaudīt to, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk. Tāpat tiesas kompetencē ir noskaidrot, vai likumdevējs, ierobežojot kādas personas vai personu grupas pamattiesības, ir apsvēris to, vai konkrētajā gadījumā nepastāv kādi alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 19. punktu*).

Izskatāmajā lietā tiek vērtēts tas, vai absolūtais aizliegums ikvienai par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu sodītai personai strādāt par pedagogu atbilst Satversmei. Izvērtējot tiesību normā ietverta absolūta aizlieguma atbilstību Satversmei, jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo

tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un vispārējo tiesību principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas (*sal. ar Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punktu un 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 11. punktu*). Valsts pienākums ņemt vērā starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā izriet no Satversmes 89. panta, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Šis pants skaidri norāda uz konstitucionālā likumdevēja mērķi panākt Satversmē ietverto cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 5. punktu un 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 11. punktu*).

No Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras izriet, ka, izvērtējot absolūta aizlieguma samērīgumu, tiek pārbaudīts arī tas, vai likumdevējs ir: 1) pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību; 2) izvērtējis tā būtību un piemērošanas sekas; 3) pamatojis to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē (*sal. ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 22. aprīļa sprieduma lietā „Animal Defenders International v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 48876/08, 108. punktu*).

Tātad arī Satversmes tiesai jāpārlicinās par to, ka likumdevējs ir:

- 1) pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību;
- 2) izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas;
- 3) pamatojis to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē.

19.1. Pamatojot absolūtā aizlieguma nepieciešamību, Saeima atbildes rakstā norāda, ka aizliegums strādāt par pedagogu ikvienai personai, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, noteikts tāpēc, ka tie ir augstākās bīstamības un sabiedriskā kaitīguma pakāpes nodarījumi (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 74. lpp.*).

Izglītības likuma sākotnējā redakcijā bija noteikts, ka par pedagogu nedrīkst strādāt persona, kas sodīta par tīšu noziegumu un nav rehabilitēta. Tādējādi absolūts aizliegums strādāt par pedagogu attiecās uz ikvienu personu, kura bija sodīta par jebkura tīša nozieguma izdarīšanu. Šāds regulējums tika piemērots līdz

2012. gada 1. oktobrim, kad spēkā stājās likums „Grozījumi Izglītības likumā”, ar kuru apstrīdētā norma tika izteikta pašreiz spēkā esošajā redakcijā.

No likumprojekta „Grozījumi Izglītības likumā” anotācijas redzams, ka Izglītības likuma 50. panta 1. punkts tika grozīts ar mērķi noteikt diferencētu pieeju atkarībā no tā, cik smags bijis personas izdarītais noziedzīgais nodarījums (sk. 2012. gada 14. jūnijā Saeimai iesniegtā likumprojekta Nr. 296/Lp11 „Grozījumi Izglītības likumā” anotāciju). Ar minētajiem grozījumiem bija paredzēts apstrīdētajā normā „samērot sabiedrības intereses ar iespējamo indivīda tiesību aizskārumu” (sk. Saeimas 2012. gada 14. jūnija sēdes stenogrammu).

Pēc šiem grozījumiem Izglītības likuma 50. panta 1. punkts paredzēja, ka to, vai persona, kas sodīta par tīša nozieguma izdarīšanu, drīkst strādāt par pedagogu un vai tas nekaitēs izglītojamo interesēm, izvērtē Ministru kabineta noteikta institūcija Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. Tomēr šāda iespēja tika attiecināta tikai uz personu, kura sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu. Attiecībā uz personu, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, Izglītības likuma 50. panta 1. punktā tika saglabāts absolūts aizliegums strādāt par pedagogu.

No lietas materiāliem izriet, ka apstrīdētās normas redakcija ir apspriesta 11. Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas (turpmāk – Komisija) 2012. gada 20. un 26. jūnija sēdēs. No minēto sēžu protokoliem un audioierakstiem izriet, ka priekšlikumu atsevišķos gadījumos paredzēt iespēju izvērtēt personas piemērotību pedagoga darbam iesniedzis Saeimas Juridiskais birojs. Šādu priekšlikumu Saeimas Juridiskais birojs pamatojis ar nepieciešamību padarīt spēkā esošo regulējumu elastīgāku, paredzot iespēju gadījumos, kad ar noziedzīgu nodarījumu radītais kaitējums ir mazāk nozīmīgs, individuāli izvērtēt personas piemērotību pedagoga darbam. Tātad attiecīgais priekšlikums paredzēja saglabāt absolūtu aizliegumu strādāt par pedagogu ikvienai personai, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, bet pārējos gadījumos, kad persona sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, pieļaut individuālu izvērtējumu (sk. Komisijas 2012. gada 20. un 26. jūnija sēžu protokolus un audioierakstus lietas materiālu 1. sēj. 107.–109. un 114.–115. lpp.).

Likumdevējs nepieciešamību saglabāt absolūto aizliegumu pēc būtības pamatoja ar to, ka smagi un sevišķi smagi noziegumi ir augstākas bīstamības un sabiedriskā kaitīguma pakāpes nodarījumi nekā tīši kriminālpārkāpumi un mazāk smagi noziegumi. Proti, tie apdraud ar Krimināllikumu aizsargātas īpaši svarīgas

atsevišķu personu, sabiedrības vai valsts intereses un rada tām kaitējumu (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 74. lpp.*).

Līdz ar to likumdevējs ir pamatojis nepieciešamību saglabāt absolūtu aizliegumu strādāt par pedagogu ikvienai personai, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu.

19.2. Absolūts aizliegums ir pieļaujams, ja likumdevējs ir izvērtējis arī tā būtību un piemērošanas sekas. Proti, nosakot absolūtu aizliegumu, likumdevēja pienākums ir pārliecināties un pamatot, ka šāds aizliegums ir nepieciešams tieši konkrētajā apmērā, kā arī izvērtēt šā aizlieguma piemērošanas sekas.

19.2.1. Apstrīdētajā normā ietvertais absolūtais aizliegums strādāt par pedagogu attiecas uz ikvienu personu, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu. Krimināllikuma sevišķajā daļā ir 200 panti, kuros paredzēta atbildība par smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem, bet kopējais uz minētajiem noziegumiem attiecināto pantu dispozīciju skaits ir 322 (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 16.–20. lpp.*). Nosakot absolūtu aizliegumu par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu sodītām personām strādāt par pedagogu, likumdevējam bija jāizvērtē un jāpamato tas, kādēļ šim aizliegumam jābūt absolūtam. Citiem vārdiem sakot, likumdevēja pienākums bija izvērtēt, kādas intereses apdraud tīši smagi un sevišķi smagi noziegumi, un pamatot to, ka par jebkuru no šiem noziegumiem sodītām personām nosakāms aizliegums jebkad strādāt par pedagogu.

Komisijas 2012. gada 20. jūnija sēdē Izglītības un zinātnes ministrijas valsts sekretāra vietniece L. Sīka norādīja, ka, lemjot par to, vai un kādos gadījumos būtu pieļaujams tas, ka iepriekš sodīta persona strādā par pedagogu, vajadzētu balstīties uz plašāku Krimināllikumā ietverto noziedzīgo nodarījumu analīzi. Komisijas sēdē Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāve minēja arī piemērus tam, kā šis jautājums tiek regulēts citās valstīs, un izteica priekšlikumu noteikt konkrētus noziegumus, par kuriem sodītām personām būtu aizliegts strādāt par pedagogu (*sk. Komisijas 2012. gada 20. jūnija sēdes protokolu un audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. 107.–109. lpp.*). Izglītības un zinātnes ministrijas priekšlikums, kurā bija norādīti konkrēti noziedzīgi nodarījumi, par kuru izdarīšanu sodītai personai būtu jāaizliedz strādāt par pedagogu, tika izskatīts Komisijas 2012. gada 26. jūnija sēdē. Tajā Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāve skaidroja, ka situācijas var būt atšķirīgas, tāpēc nebūtu pareizi itin visām iepriekš sodītām personām liegt strādāt par pedagogu. Savukārt iebildumi pret šo priekšlikumu citstarp bija saistīti ar to, ka nav veikts pietiekams izvērtējums, uz

kura pamata varētu noteikt konkrētus gadījumus, kad nosakāms absolūts aizliegums strādāt par pedagogu (*sk. Komisijas 2012. gada 26. jūnija sēdes protokolu un audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. 114.–115. lpp.*).

Komisijas sēdē, diskutējot par to, vai iespēja individuāli izvērtēt personas piemērotību pedagoga darbam būtu attiecināma tikai uz gadījumu, kad persona sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu, vai arī uz gadījumu, kad persona sodīta par tīšu mazāk smagu noziegumu, tika minēti konkrēti piemēri tam, kāds noziedzīgs nodarījums tiek kvalificēts kā tīšs kriminālpārkāpums vai mazāk smags noziegums. Atsevišķi Komisijas locekļi norādīja uz to, ka tīšs kriminālpārkāpums var būt saistīts arī ar vardarbības piedraudējumu, šādā gadījumā izglītības iestādē pastāvētu vardarbības risks un tādēļ par prioritārām ir atzīstamas bērnu intereses. Saeimas Juridiskais birojs skaidroja, ka risku pilnībā izslēgt nav iespējams, taču individuāla vērtēšana būtu labāks variants. Tika norādīts, ka situācijas var būt dažādas, tādēļ atsevišķos gadījumos, kad persona sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziedzīgu nodarījumu, varētu tikt individuāli izvērtēta tās piemērotība pedagoga darbam. Piemēram, tika minētas tādas varbūtības, ka pedagogs izdarījis tīšu kriminālpārkāpumu, aizstāvot citu personu, bet pārkāpjot aizstāvēšanās robežas un nodarot miesas bojājumus, vai ka pedagogs, kas vienlaikus ir arī zemessargs, ir pārkāpis aizturēšanas noteikumus un tādējādi izdarījis mazāk smagu noziegumu (*sk. Komisijas 2012. gada 26. jūnija sēdes protokolu un audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. 114.–115. lpp.*). Taču līdzīgas diskusijas attiecībā uz tīšiem smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem, ņemot vērā to sastāvu un ar tiem apdraudēto interešu raksturu, Komisijas sēdēs nav notikušas.

Izvērtējot apstrīdētās normas izstrādes materiālus un veidu, kādā tās redakcija tika izskatīta Komisijas sēdēs, nav gūstams apstiprinājums tam, ka likumdevējs pēc būtības ir izvērtējis, kādas personu, sabiedrības vai valsts intereses apdraud noziedzīgie nodarījumi, kuru izdarītājiem tiek liegts strādāt par pedagogu.

Krimināllikuma sevišķajā daļā ir ietverti tādi smagi un sevišķi smagi noziegumi, kas vērsti pret personas dzīvību, veselību, pamattiesībām un pamatbrīvībām, brīvību, tikumību un dzimumneaizskaramību. Arī atsevišķi Krimināllikuma XVII nodaļā ietvertie noziegumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem ir smagi vai sevišķi smagi. Ir arī tādi smagi un sevišķi smagi noziegumi, kas vērsti pret dabas vidi, īpašumu, vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību, satiksmes drošību, pārvaldības kārtību un jurisdikciju. Arī atsevišķi

noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā, valsts institūciju dienestā un militārajā dienestā Krimināllikumā ir definēti kā smagi vai sevišķi smagi noziegumi. Smagi un sevišķi smagi noziegumi ir arī tādi nodarījumi, kas vērsti pret cilvēci, mieru, kara noziegumi, genocīds, kā arī noziegumi pret valsti.

Ar apstrīdēto normu ikvienam, kas sodīts par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, ir noteikts absolūts aizliegums strādāt par pedagogu neatkarīgi no tā, pret kādām personas, sabiedrības vai valsts interesēm viņš, izdarot attiecīgo noziegumu, ir vērsies. Šāda absolūta aizlieguma noteikšana par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu sodītām personām var būt attaisnojama, ja tā ir pamatota. Tomēr no apstrīdētās normas izstrādes materiāliem nav gūstams apstiprinājums tam, ka likumdevējs būtu izvērtējis, vai patiešām katrā gadījumā, kad ar noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu ir apdraudētas noteiktas personas, sabiedrības vai valsts intereses, aizliegums strādāt par pedagogu ir pamatots.

Saeima atbildes rakstā nav norādījusi un Satversmes tiesa arī nekonstatē, ka pēc apstrīdētās normas pieņemšanas likumdevējs būtu pārskatījis šo jautājumu un rīkojis diskusijas par absolūtā aizlieguma saglabāšanas nepieciešamību. Tas citstarp ļautu Satversmes tiesai pārliecināties par tiem apsvērumiem, uz kuru pamata par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu sodītai personai neatkarīgi no tā, kādas intereses tā ar attiecīgā nozieguma izdarīšanu bija apdraudējusi, tika noteikts absolūts aizliegums strādāt par pedagogu.

19.2.2. Aizliegums strādāt par pedagogu personai, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, ir noteikts uz neierobežotu laiku. Arī Saeima norāda, ka šis aizliegums ir ilglaicīgs un, visticamāk, personai, uz kuru tas attiecas, nāksies izvēlēties citu profesiju (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 79. lpp.*).

Nosakot absolūtu neterminētu aizliegumu un neparedzot nekādu iespēju to pārskatīt, likumdevējam ir jāpārliecinās par to, vai ar šo aizliegumu radītās tiesiskās sekas ir samērīgas. Arī Komisijas 2012. gada 26. jūnija sēdē, diskutējot par to, vai iespēju individuāli izvērtēt personas piemērotību pedagoga darbam var attiecināt tikai uz personu, kura sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu, vai arī uz personu, kura sodīta par tīšu mazāk smagu noziegumu, vairāki diskusijas dalībnieki norādījuši, ka situācijas var būt dažādas un tāpēc ne vienmēr un ne visos gadījumos būtu jāliedz personai strādāt par pedagogu (*sk. Komisijas 2012. gada 26. jūnija sēdes protokolu un audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. 114.–115. lpp.*).

Lai gan apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums, kas liedz personai strādāt par pedagogu, ir saistīts ar apstākli, ka persona ir sodīta par tīšu smagu vai

sevišķi smagu noziegumu, tomēr tas rada arī tādas tiesiskās sekas, kas pastāv ārpus krimināltiesiskām attiecībām. Tas ir saistīts ar kādu no minētajiem noziegumiem izdarījušas personas potenciālo ietekmi uz izglītojamiem un izglītības procesu. Tādēļ, nosakot iepriekš sodītai personai aizliegumu strādāt par pedagogu, nozīme ir ne tikai tam, pret kādām interesēm persona vērsusies, izdarot attiecīgo noziegumu, bet arī šo personu raksturojošiem kritērijiem – piemēram, personas attieksmei pret savulaik izdarīto noziegumu un dzīvesveidam pēc tā izdarīšanas. Būtisks ir arī personas raksturojums, kas attiecas uz šo periodu. Jāņem vērā arī tas, ka personas attieksme pret pašas izdarīto noziedzīgo nodarījumu, kā arī vērtību sistēma laika gaitā var mainīties.

No lietas materiāliem izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs kopš 1998. gada strādājis par pedagogu. Dobeles rajona tiesa, vērtējot darba devēja uzteikuma tiesiskumu, norādījusi, ka apbalvojumi un pateicības, ko Pieteikuma iesniedzējs saņēmis, liecina par to, ka viņš vairāku gadu garumā ir godprātīgi pildījis darba pienākumus. Tiesa uzsver, ka apliecības un sertifikāti, kas apliecina papildu izglītības iegūšanu, norāda uz to, ka Pieteikuma iesniedzējs ir ieinteresēts veicamā darba kvalitātes paaugstināšanā, sporta nozares attīstībā un popularizēšanā Dobeles novada izglītības iestādēs. Arī Pieteikuma iesniedzēja darba devējs uzsvēris, ka viņš nenoliedzami ir profesionāls un augsti kvalificēts pedagogs (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 13.–14. un 17.–26. lpp.*).

Arī šis ir piemērs tam, ka persona, kas agrāk izdarījusi tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, dzīves gaitā var mainīties. No apstrīdētās normas izstrādes un pieņemšanas dokumentiem Satversmes tiesa negūst apstiprinājumu tam, ka likumdevējs, nosakot absolūtu aizliegumu strādāt par pedagogu, būtu apspriedis šādu gadījumu iespējamību pēc būtības un pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību arī šādos gadījumos.

19.3. Absolūts aizliegums ir pieļaujams, ja likumdevējs ir pamatojis arī to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē. Proti, likumdevējam, nosakot absolūtu aizliegumu, ir ne tikai jāpamato šāda aizlieguma nepieciešamība, bet arī jāpārlicinās par to, ka absolūts aizliegums ir vienīgais līdzeklis, ar kuru var sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi.

Tādējādi Satversmes tiesai jāpārbauda, vai likumdevējs, nosakot absolūtu aizliegumu ikvienai personai, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, strādāt par pedagogu, ir pārlicinājies arī par to, ka izņēmums no šā

aizlieguma neļautu pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē.

No apstrīdētās normas izstrādes un pieņemšanas dokumentiem Satversmes tiesa negūst apstiprinājumu tam, ka absolūts aizliegums strādāt par pedagogu ikvienai personai, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, ir vienīgais pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzeklis. Satversmes tiesa norāda, ka demokrātiskā tiesiskā valstī likumdevējs var tiesību normās ietvert absolūtus aizliegumus, tomēr tādā gadījumā likumdevējam ir jāpārliedz arī par to, ka, paredzot izņēmumus no šāda aizlieguma, leģitīmo mērķi nebūtu iespējams sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē.

Izņēmumi no absolūta aizlieguma var būt dažādi, piemēram, gan tāds regulējums, kas noteiktos gadījumos pieļauj individuālu izvērtēšanu, gan likumā precīzi formulēti izņēmumi, gan arī regulējums, kas paredzētu periodisku aizlieguma nepieciešamības pārskatīšanu. Piemērotākā risinājuma izvēle ietilpst likumdevēja rīcības brīvībā. Satversmes tiesas uzdevums ir izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmē noteiktajām pamattiesībām, nevis aizstāt likumdevēja rīcības brīvību tiesību politikas jautājumā ar savu viedokli par iespējami racionālāko normatīvo regulējumu. Satversmes tiesa var vienīgi norādīt, ka pastāv arī saudzējošāki leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzekļi (*sal. ar Satversmes tiesas 2005. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-09-01 14.3. punktu un 2014. gada 19. janvāra sprieduma lietā Nr. 2013-08-01 14. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs un pieaicinātās personas norāda uz vairākiem alternatīviem līdzekļiem, kuri personas pamattiesības ierobežotu mazāk, bet ar kuriem pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus varētu sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē.

19.3.1. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka pēc sodāmības noņemšanas vai dzēšanas būtu jāizbeidzas visiem ar sodāmību saistītajiem personas tiesību ierobežojumiem, tostarp arī ierobežojumam, kas liedz personai strādāt par pedagogu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 7. lpp.*).

Apstrīdētajā normā ietvertais Satversmes 106. pantā noteikto pamattiesību ierobežojums pastāv neatkarīgi no sodāmības noņemšanas vai dzēšanas. Tātad personai arī pēc tam, kad tai sodāmība tiek dzēsta vai noņemta Krimināllikuma 63. pantā paredzētajā kārtībā, strādāt par pedagogu ir aizliegts.

Sodāmības dzēšana ir automātiska sodāmības izbeigšanās pēc Krimināllikuma 63. panta trešajā daļā paredzētā laika beigām. Savukārt

sodāmības noņemšana nozīmē ar sodāmību saistīto krimināltiesisko seku izbeigšanos pirms tā brīža, kad sodāmība būtu automātiski dzēsta. Atbilstoši Krimināllikuma 63. panta devītajai daļai sodāmības dzēšana un noņemšana anulē visas izdarītā noziedzīgā nodarījuma krimināltiesiskās sekas.

Minētā tiesību norma attiecas tikai uz krimināltiesiskajām sekām, proti, iepriekšējā sodāmība pēc tās dzēšanas vai noņemšanas vairs nav ņemama vērā citā kriminālprocesā. Tomēr citās attiecībās, kas pastāv ārpus krimināltiesībām, sodāmības noņemšana vai dzēšana ne vienmēr nozīmē to, ka ar sodāmību saistītās personai nelabvēlīgās tiesiskās sekas arī būtu izbeigušās. Ja speciālajā likumā ir noteikts, ka ierobežojums pastāv neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, tad tas turpina pastāvēt arī pēc tam, kad sodāmība tiek dzēsta vai noņemta Krimināllikuma 63. pantā paredzētajā kārtībā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 132. lpp. un 2. sēj. 7.–8. lpp.*).

Tāpat sodāmības jēdziens plašākā nozīmē aptver arī citas juridiskas sekas, kas citstarp var izpausties kā tiesību brīvi izvēlēties nodarbošanos ierobežojums. Turklāt šāds ierobežojums var pastāvēt arī pēc sodāmības noņemšanas vai dzēšanas. Regulējums, kas ikvienai personai pēc sodāmības noņemšanas vai dzēšanas ļautu strādāt par pedagogu, varētu radīt tādas situācijas, ka tiek apdraudētas izglītojamo un viņu ģimenes locekļu tiesības un intereses, turklāt tas nestiprinātu visas sabiedrības interesēm atbilstošu izglītības sistēmu.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi – citu cilvēku tiesību, sabiedrības tikumības un labklājības aizsardzība – netiktu sasniegti tādā pašā kvalitātē, ja ikvienai personai pēc sodāmības noņemšanas vai dzēšanas būtu ļauts strādāt par pedagogu.

19.3.2. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka likumdevējs būtu varējis noteikt konkrētus noziedzīgus nodarījumus, par kuriem sodītās personas nevar strādāt par pedagogu, bet pārējos gadījumos paredzēt iespēju individuāli izvērtēt personas piemērotību pedagoga darbam (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 7.–9. lpp.*). Šim viedoklim pievienojas arī A. Judins, norādot, ka atsevišķos gadījumos, kad persona ir sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, bet tas nav saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, nav vērsts pret tikumību un dzimumneaizskaramību, vajadzētu būt paredzētai iespējai izvērtēt šīs personas piemērotību pedagoga amatam (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 14.–15. lpp.*).

Savukārt pieaicinātā persona V. Liholaja uzskata, ka gadījumos, kad persona sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, kas nav apdraudējis citas personas, jo īpaši nepilngadīgā, intereses, varētu noteikt konkrētu laiku, pēc kura

beigām attiecīgā sodītā persona drīkstētu lūgt, lai tiek izvērtēta tās piemērotība pedagoga darbam (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 148.–149. lpp.*).

Kārtību, kādā Kvalitātes dienesta izveidota komisija izvērtē par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu sodītas personas atbilstību pedagoga amatam, reglamentē Noteikumi Nr. 195.

Atbilstoši minēto noteikumu 10. punktam šī komisija, izvērtējot to, vai atļauja agrāk sodītai personai strādāt par pedagogu nekaitēs izglītojamo interesēm, ņem vērā arī to, vai šādas atļaujas izsniegšana nebūs pretrunā ar Izglītības likumā un Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktajiem ierobežojumiem. Izvērtējot paredzamo ietekmi uz bērniem, komisijai jāņem vērā Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktie ierobežojumi, kas attiecas uz jebkuras tādas izglītības iestādes darbiniekiem, kurā uzturas bērni, tostarp uz pedagogiem. Minētā likuma 72. panta piektā daļa aizliedz strādāt par pedagogu tādām personām, kuras ir sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, kā arī par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību.

Tāpat saskaņā ar Noteikumu Nr. 195 10. punktu komisija ņem vērā laika posmu, kas pagājis kopš noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, konkrētā nodarījuma veidu, raksturu un personas attieksmi pret to, personas darbību laika posmā kopš noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas līdz dienai, kad tā lūgusi atļauju veikt pedagoga darbu, kā arī personas raksturojumu attiecībā uz šo periodu. Komisija vērtē arī risku izglītojamo veselībai, drošībai, intelektuālajai un fiziskajai attīstībai, personas un citu institūciju iesniegtajos dokumentos norādīto informāciju, kā arī paredzamo ietekmi uz katru izglītības mērķgrupu.

No lietas materiāliem izriet, ka Kvalitātes dienests izsniedzis 125 atļaujas strādāt par pedagogu personām, kuras sodītas par tīšiem kriminālpārkāpumiem vai mazāk smagiem noziegumiem (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 138. lpp.*). Tātad ne vienmēr fakts, ka persona iepriekš bijusi sodīta, ir negatīvi ietekmējis tās personību un bijis iemesls absolūtam aizliegumam strādāt par pedagogu. Ņemot vērā vienīgi to, ka persona ir sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, un nevērtējot konkrēto gadījumu individuāli, ne vienmēr ir iespējams gūt pilnīgu pārlicību par to, ka sodāmības fakts ir neatgriezeniski ietekmējis potenciālā pedagoga personību.

Ievērojot to, ka noziegums, par kuru persona sodīta, ir smags vai sevišķi smags, likumdevējs ir tiesīgs noteikt arī papildu nosacījumus, kam jābūt izpildītiem, lai varētu tikt individuāli vērtēta personas piemērotība pedagoga

darbam. Tāpat pēc aizlieguma nepieciešamības izvērtēšanas un pamatošanas likumdevējs ir tiesīgs noteikt, ka agrāk pastrādātu konkrētu tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu gadījumā absolūts aizliegums strādāt par pedagogu ir vienīgais leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzeklis.

Iespēja individuāli izvērtēt, vai persona drīkst strādāt par pedagogu, tai nebūt negarantē tiesības uz konkrēto nodarbošanos. Tikai tad, ja Kvalitātes dienesta izveidota komisija secina, ka tas nekaitēs izglītojamo interesēm, Kvalitātes dienests izsniedz personai atļauju strādāt par pedagogu. Arī no lietas materiāliem izriet, ka Kvalitātes dienests, lemjot par to, vai personas, kuras sodītas par tīšiem kriminālpārkāpumiem vai mazāk smagiem noziegumiem, ir piemērotas pedagoga darbam, četros gadījumos ir atteicies izsniegt konkrētai personai attiecīgo atļauju, jo secinājis, ka pastāv kaitējuma risks (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 138. lpp.*). Turklāt Kvalitātes dienests gadījumā, kad tā rīcībā ir informācija, kas liecina par iespējamo kaitējumu izglītojamo interesēm, atkārtoti izvērtē konkrētās personas piemērotību pedagoga darbam un, ja nepieciešams, anulē tai izsniegto atļauju. Atbilstoši Noteikumu Nr. 195 19. punktam Kvalitātes dienesta lēmumu var apstrīdēt Izglītības un zinātnes ministrijā, bet ministrijas lēmumu – pārsūdzēt tiesā Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā.

Tātad iespēja izvērtēt to, vai persona, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, drīkst strādāt par pedagogu, ļautu pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus – citu cilvēku tiesību, sabiedrības tikumības un labklājības aizsardzību – sasniegt tādā pašā kvalitātē, kādā tie tiek sasniegti tagad. Izglītojamie, viņu ģimenes locekļi un sabiedrība kopumā gūtu labumu no tā, ka izglītības iestādēs strādā pedagogi, kas spēj nodrošināt pienācīgu pedagoģijas procesu. Izglītības likumā noteiktie mērķi varētu tikt sasniegti arī tad, ja pedagoga darbu veiktu persona, kura, lai gan iepriekš bijusi sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, ar savu attieksmi pret šo noziegumu, kā arī ar savu uzvedību un darbību laikā pēc sodāmības noņemšanas vai dzēšanas ir apliecinājusi to, ka spēj izglītojamiem radīt pareizu priekšstatu par sabiedrībā spēkā esošām normām. Tādā veidā varētu tikt nodrošināta gan citu personu tiesību, gan sabiedrības tikumības aizsardzība. Līdz ar to tiktu veicināta arī harmoniskas sabiedrības veidošanās un nodrošināta sabiedrības labklājības – šā jēdziena nemateriālajā aspektā – aizsardzība.

Vienlaikus tiktu mazāk ierobežotas par tīšiem smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem sodīto personu pamattiesības, jo atsevišķos gadījumos, kad Kvalitātes dienests secinātu, ka tas nekaitēs izglītojamo interesēm, tās drīkstētu

strādāt par pedagogu. Tādējādi šīs personas, ieguldot savas zināšanas, kompetenci un spējas darbā, varētu būt pilnvērtīgi sabiedrības locekļi. Kā Satversmes tiesa jau norādījusi, darbs ir neatņemams cilvēciskās pašcieņas un apliecināšanās avots demokrātiskā sabiedrībā (*sal. ar Satversmes tiesas 2007. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2006-31-01 14.2. punktu*). Ja personai ir ne tikai pedagoga darba veikšanai nepieciešamās spējas un kvalifikācija, bet arī aicinājums būt par pedagogu, tad iespēja strādāt šajā profesijā ir būtisks faktors, kas veicina sociāli pozitīvas vērtību izpratnes veidošanos un šādas personas pilnvērtīgu iekļaušanos sabiedrībā.

19.4. No minētā izriet, ka pastāv saudzējošākie līdzekļi, kas, ņemot vērā ar noziedzīgo nodarījumu apdraudētās intereses, mazāk ierobežotu personai Satversmes 106. pantā noteiktās pamattiesības. Tomēr likumdevējs, nosakot absolūtu aizliegumu, nav noskaidrojis, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kā arī nav izvērtējis un pamatojis to, ka sodāmības gadījumā par tīša smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu nosakāms absolūts aizliegums strādāt par pedagogu. Likumdevējs ir tiesīgs noteikt absolūtu aizliegumu tikai tad, ja tas ir vienīgais leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzeklis.

Tādējādi ierobežojums neatbilst samērīguma principam un līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 106. pantam.

20. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma (akts), kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Minētās Satversmes tiesas likuma normas Satversmes tiesai piešķir plašu rīcības brīvību izlemt, no kura brīža spēku zaudē tāda norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai. Lemjot par brīdi, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, jāņem vērā ne vien pieteikuma iesniedzēju, bet arī citu personu tiesības un intereses. Turklāt apstrīdētās normas atzīšana par spēkā neesošu nedrīkst radīt jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 17. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs nav lūdzis atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu ar atpakaļejošu datumu. Satversmes tiesa secina, ka šajā gadījumā ir nepieciešams un pieļaujams tas, ka Satversmei neatbilstošā norma vēl kādu laiku paliek spēkā, lai dotu iespēju likumdevējam pieņemt jaunu tiesisko regulējumu.

Ievērojot to, ka jaunā tiesiskā regulējuma pieņemšanai likumdevējam nepieciešams saprātīgs laika posms, apstrīdētā norma atzīstama par spēkā neesošu no 2018. gada 1. jūnija.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Izglītības likuma 50. panta 1. punktu, ciktāl tas nosaka absolūtu aizliegumu personai, kura tikusi sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, strādāt par pedagogu, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 106. pantam un spēkā neesošu no 2018. gada 1. jūnija.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

I. Ziemele